

ภาคผนวก จ.

คลองมหานาค

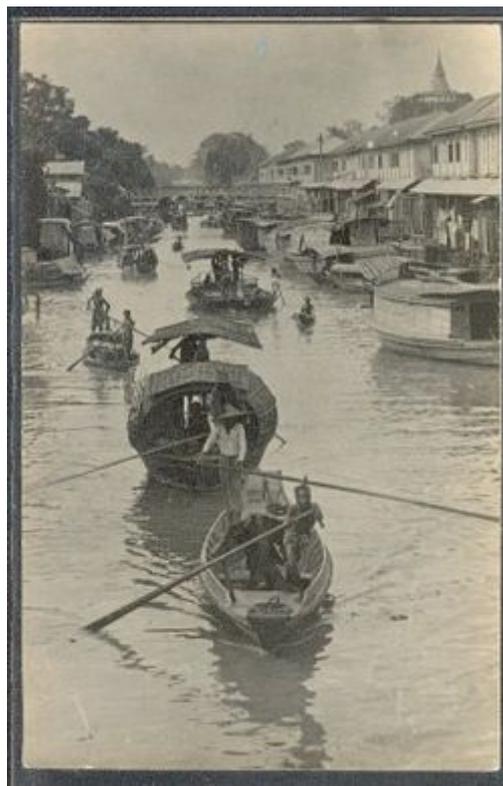
"คลองมหานาค" เป็นคลองที่มีอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การต่อสู้ของทหารไทย เพราะถูกขุดขึ้นใน พ.ศ. 2092 รัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา โดยขณะนั้น พระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ กษัตริย์พม่าได้นำกองทัพใหญ่บุกเข้ามาโจมตีกรุงศรีอยุธยา ชาวไทยทุกคนจึงพร้อมใจกันอาสาช่วยชาติ รวมถึงพระภิกษุ "พระมหานาค" แห่งวัดภูเขาทอง พระมหานาคได้สีกออกมาช่วยป้องกันพระนคร โดยสะสมกำลังญาติโยมและข้าทาสชายหญิงให้ช่วยกันขุดคลองจากคลองวัดภูเขาทอง ลงมาทางใต้ ผ่านวัดขุนญวน วัดป่าพลูไปออกแม่น้ำติดกับทุ่งลุมพลีบริเวณชานพระนคร แล้วตั้งค่ายไว้คอยป้องกันทัพเรือของพม่า หลังจากที่บ้านเมืองสงบลง คูนานี้จึงได้ชื่อว่า "คลองมหานาค" และในรัชกาลต่อมา เมื่อถึงเดือน 12 หน้ำน้ำในฤดูน้ำหลาก ราษฎรก็ได้ใช้คลองนี้เป็นที่เล่นเพลงเรือ และสักวาตลอดมาจนกระทั่งเสียกรุง เมื่อปี พ.ศ. 2310 ปัจจุบันคลองนี้ก็ยังมีร่องรอยปรากฏอยู่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นหลังจากเสียกรุงเก่าได้ 15 ปีโดยมีกรุงเทพมหานครเป็นราชธานี ทรงมีพระราชดำริให้กรุงเทพมหานครเป็นเหมือนกับกรุงศรีอยุธยาเมื่อครั้งยังรุ่งเรือง จึงโปรดเกล้าฯ ให้วางผังเมืองและสร้างสิ่งก่อสร้างสำคัญๆ โดยลอกมาจากผังของกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นในปี พ.ศ. 2326 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองสายหนึ่งแยกออกจากคูเมืองทางด้านตะวันออกของพระบรมมหาราชวัง (ปัจจุบันเรียกว่า "คลองรอบกรุง") แร่งงานที่ใช้ขุดคือพวกเขมรจำนวนหนึ่งหมื่นคน โดยขุดแยกออกเหนือวัดสะแก (วัดสระเกศ) เป็นเส้นตรงไปทางทิศตะวันออก และทรงพระราชทานนามตามคลองเก่าในกรุงศรีอยุธยาว่า "คลองมหานาค" และจากความสนุกสนานของการเล่นเรือในคลองมหานาค ยังเป็นที่ติดตาตรึงใจอยู่ในความทรงจำของชาวกรุงศรีอยุธยา จึงมีพระราชประสงค์ให้ใช้เป็นสถานที่เล่นเพลงเรือและสักวาในฤดูน้ำหลากเหมือนเช่นที่เคยมีในอดีต

ปัจจุบันคลองมหานาคที่กรุงเทพมหานคร มีจุดเริ่มต้นทางด้านทิศตะวันตกโดยแยกออกจากคลองรอบกรุงที่สะพานมหาตมาทมิฬ (สะพานร้องไห้) ตรงไปทางทิศตะวันออกจนบรรจบกับคลองแสนแสบที่สะพานเจริญราษฎร์ 32 รวมความยาวประมาณ 1.3 กิโลเมตร ส่วนคลองที่ต่อออกไปซึ่งเป็นคลองเดียวกันกับคลองมหานาค เวลานี้เรียกว่าคลองแสนแสบ ทั้งๆ ที่คลองนี้เมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 เรียกว่าคลองบางกะปิ สภาพคลองมหานาคในปัจจุบันเป็นคลองปิด คือเป็นคลองที่ไม่ได้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งสินค้าเหมือนในอดีตเนื่องจากใช้ถนนสะดวกกว่า

แต่ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือหางยาวเพื่อรับส่งคนจากมีนบุรีถึงผ่านฟ้าโดยแล่นตามคลองแสนแสบ และเมื่อถึงหน้าน้ำทางกรุงเทพมหานครได้ทำทาบปิดกั้นปากคลองบางลำพูและปากคลองผดุงกรุงเกษมทั้ง 2 ด้านเพื่อป้องกันน้ำท่วม

นอกจากนี้ สะพานที่ข้ามคลองต่างๆ ในปัจจุบัน ที่มีการสร้างใหม่แทนสะพานเก่า ก็สร้างระดับเดียวกับถนน จึงทำให้เรือขนาดใหญ่ๆ เช่น เรือบรรทุกข้าวไม่สามารถลอดใต้สะพานได้ ซึ่งไม่เหมือนกับสมัยก่อนที่เรือใหญ่ๆสามารถลอดใต้สะพานได้ทุกสะพานที่ทอดข้ามคลองสำคัญๆ ดังนั้นสภาพของคลองมหานาคในปัจจุบันจึงเป็นคลองที่รับน้ำโสโครกหรือน้ำเสียจากท่อระบายน้ำตามถนนดังกล่าว

คลองมหานาคในอดีต

คลองมหานาคในปัจจุบัน